

Giséle Sapiro. Edebiyat sosyolojisi. (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019).

İnceleyen: Hamit Ölçer*

Öz

Toplumsal gerçekliği değerlendirme ölçütünün ne olması gerektiğine dair öteden beridir yürütülen pek çok kuramsal ve metodolojik yaklaşımlar bulunmaktadır. Öte yandan günümüz dünyasındaki postmodern metodolojik yaklaşımlar bize bilim yapma biçimlerinin alışıldık seçeneklerini aşmamıza katkıda bulunmaya çalışmaktadır ve böyle bir durumda toplumsal yaşama dair sosyolojik bakış açısının gerçekliği yorumlamada edebiyatın alternatif yollar önerdiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla bir edebiyat sosyolojisinin varlığından söz etmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, sosyoloji, edebiyat sosyolojisi, Gisèle Sapiro.

Kitap incelemesi

Book review

Geliş - Submitted: 01/05/2023

Kabul - Accepted: 30/06/2023

Atıf – Reference: Ölçer, H. (2023). Edebiyat sosyolojisi. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 11, 75-81.

Giséle Sapiro. Sociology of literature. (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019).

Abstract

There are many theoretical and methodological approaches that have been carried out for a long time about what the criterion for evaluating social reality should be. On the other hand, postmodern methodological approaches in today's world try to help us overcome the usual options of doing science, and in such a case, we can say that the sociological perspective of social life suggests alternative ways of interpreting reality. Therefore, it is necessary to talk about the existence of a sociology of literature.

Keywords: Literature, sociology, sociology of literature, Gisèle Sapiro

Toplumsal gerçekliği değerlendirme ölçütünün ne olması gerektiğine dair öteden beridir yürütülen pek çok kuramsal ve metodolojik yaklaşımlar bulunmaktadır. Öte yandan günümüz dünyasındaki postmodern metodolojik yaklaşımlar bize bilim yapma biçimlerinin alışıldık seçeneklerini aşmamıza katkıda bulunmaya çalışmaktadır ve böyle bir durumda toplumsal yaşama dair sosyolojik bakış açısının gerçekliği yorumlamada edebiyatın alternatif yollar önerdiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla bir edebiyat sosyolojisinin varlığından söz etmek gerekir.

Burada edebiyat sosyolojisi alanında yapılan bazı çalışmalara atıfta bulunmak gerekirse örneğin pedagojik anlamda temel referans kitaplarından biri olan Robert Escarpit'in *Edebiyat Sosyolojisi* (1992) adlı eseri, edebiyat alanına sistematik birtakım sosyolojik birtakım yorumlar getirdiğini belirtmekle beraber yine de Escarpit'in, edebiyatı sosyolojik açıdan ele almada ne türden kuramsal ve yöntemsel yaklaşımları izleyebileceğimize dair belirgin bir bakış açısına sahip olmadığını ve dolayısıyla pratikte işlevsel olabilecek birtakım fikirleri sunmada yetersiz kaldığını belirtmek gerekir. Mesela Diana T. Laurensen ile Alan Swingewood'un *The Sociology of Literature* (1972) adlı eserini sayabiliriz. Yine Lucien Goldmann'ın ayrıca *Essays on Method in the Sociology of Literature* (1980) adlı bir başka eserinde Goldmann'ın birtakım

*Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisanüstü Eğitim Enstitüsü,
E-posta: hamitolcer@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0003-1418-4237

kuramsal yaklaşımlar geliştirdiğini söylemek gerekir. Ayrıca edebiyat sosyolojisinin bir alt dalı olan roman sosyolojisinde Lucien Goldmann'ın *Roman Sosyolojisi* (2005) adlı çalışmasını ekleyebiliriz. Genel olarak bakıldığında sayılan bu eserlerin kuramsal yaklaşımlar ve yöntemler noktasında önemli ancak yetersiz kaldığını söyleyebiliriz.

Edebi bir eseri, yazarı, yayınevlerini, aracı kişileri ve okuyucuları kapsayan edebiyat alanının başlı başına sosyolojik bir evren teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Bu haliyle edebiyat bir araştırma nesnesi konumundadır. İkinci olarak edebi eser ve yazarının toplumsal dünyaya dair bir çeşit sosyolojik imgelemde bulunduğunu söyleyebiliriz. O zaman edebiyat bir çeşit bilim işlevine sahip bir görüntü çizmektedir diyebilir miyiz? Edebi eserin yaratıcısı yazar, bu anlamda estetik bir bakış açısı sunmanın ötesinde bir çeşit bilim insanı veya daha özel anlamda sosyolog rolünü icra ediyor olabilir mi? Örneğin Jack London'ın *Uçurum İnsanları* (2015) adlı romanı ile Friedrich Engels'in *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu* (2019) adlı çalışması arasında birtakım benzerliklerin olduğunu söyleyebilir miyiz? Charles Dickens'ın Viktorya Çağı İngiltere'sini anlattığı *Oliver Twist* (2022) adlı eserinin sosyolojik bir değerinden bahsedebilir miyiz? Ya da Tanzimat Edebiyatı'nın realist kuşağının döneme özgü sorunları aktarırken söz konusu dönemin edebiyatçılarının bir çeşit sosyolojik imgelemde bulduklarını söylemek mümkün müdür? Eğer öyleyse Sapiro'nun deyişiyle "toplumsal olgu olarak edebi olgu"dan söz edebiliriz. Bu yazımızda Gisèle Sapiro'nun *Edebiyat Sosyolojisi* (2019) adlı kitabının incelemesine odaklanmış bulunmaktayız. Bu kapsamda öncelikle Sapiro'nun kitabında geçen konuların ana hatları hakkında kısaca bilgilendirmede bulunduktan sonra yazının ilerleyen kısımlarında kitapta tartışılan önemli konulara dair daha detaylı açıklamalarda bulunmayı deneyeceğiz.

Gisèle Sapiro'nun *Edebiyat Sosyolojisi* yapıtında 4 ana başlık ve her ana başlığın altında alt başlıklar etrafında çeşitli konuların tartışıldığını görmekteyiz. Kitabın birinci bölümünde "Edebiyata İlişkin Teoriler ve Sosyolojik Yaklaşımlar" ana başlığı ile öncelikle edebi olguların bir toplumsal olgu olarak ele alınması tezinden hareketle yola çıkmakta ve edebiyatın toplumsala etkileri, edebiyat tarihinin yasaları, bir iletişim eylemi olarak edebiyat fikri gibi tartışmalara değindikten sonra edebiyata dair erken dönem yaklaşımlardan olan yansıma teorisi ile yakın dönem teorilerden olan alan teorisi, edebi kurum teorisi, çoklu sistem teorisi, sembolik etkileşimcilik ile ağ teorisi hakkında açıklayıcı bilgiler verilmektedir. Kitabın ikinci bölümünde "Eserlerin Toplumsal Üretim Şartları" ana başlığı altında edebi eserlerin ne tür şartlarda üretildiğine dair konuların tartışıldığını görmekteyiz. Bu kapsamda edebiyatın toplumdaki konumu, yazarların toplumsal yaşam içindeki rolü, yazarlık mesleğinin profesyonel açıdan nasıl geliştiği, edebiyatın nasıl kurumlaştığı gibi konular ele alınmaktadır. Kitabın üçüncü bölümünde "Eserlerin Sosyolojisi" ana başlığı altında edebiyat ile toplumsal temsiller, pratik bilgi olarak edebiyat, edebiyatta ekoller, akımlar ve edebi türler, edebiyat ve kimlik ilişkisi ile edebiyat ve ulus arasındaki ilişkiler, yazma ve yazar stratejileri gibi konular tartışılmaktadır. Son olarak kitabın dördüncü bölümünde "Kabul Sosyolojisi" ana başlığı altında aracılık makamları, kabul tarzlarının edebi ürünlere olan etkileri, edebi eserlerin uluslararası dolaşımı, festivallerin önemi ve rolü, okuma sosyolojisi gibi konuların ele alındığı görülmektedir.

Gisèle Sapiro herhangi bir eserin kültürel üretiminin salt yazarın kişisel niyetine indirgenemeyeceğine ve dolayısıyla söz konusu yazarların çağdaşları tarafından da paylaşıldığı üzere toplumsal dünyaya dair birtakım temsillerin yer aldığına vurgu yapar (Sapiro, 2019, s. 13-14). Bu bakımdan erken dönem edebiyat sosyolojisi araştırmalarının çoğunlukla edebiyatın toplumsal etkileri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu araştırmaların 18. yüzyılda başladığı söylenebilir ve bu dönemde örneğin Madame de Stael'in edebiyat tarihi çalışmalarından söz edilebilir. 19. yüzyılın ortalarından itibaren ise Hippolyte Taine tarafından bu türden çalışmaların geliştirildiğini görmekteyiz. 19. yüzyılın sonuna doğru ise Gustave Lanson'un bu çalışmaları daha da kurumsallaştırarak akademik bir ilginin ve disiplinin konusu haline getirdiği bilinmektedir (Sapiro, 2019, s. 20-21).

Yazarlar edebi eserler yoluyla sadece kişisel bir hazzın dışavurumundan ziyade çoğu kez doğrudan doğruya okuyucu ile kurduğu iletişimsel ilişki üzerinden sosyolojik bir eylemin inşasına katkıda bulunurlar. Yazar bu noktada toplumsal bir fail rolünü üstlenerek bireyleri harekete geçirebilmektedir. Bunun belki de en tipik örneklerinden biri Jean Paul Sartre olsa gerektir. Sapiro'nun aktardığı üzere “Sartre, okumayı ve yazmayı bir ‘eylem’ olarak tanımlamıştır” (Sapiro, 2019, s. 31). Yazarların bir işlevi insanların hoşnut olmadığı bir dünyada bir şeyleri değiştirme gücünü kendinde keşfetmelerini sağlamaya çalışmalarıdır ki bu da edebi aktörlerin yani yazarların sosyolojik bağlamda “toplumsal hareketler”in şekillenmesinde önemli rollerinin olduğunu bize hatırlatmaktadır.

Edebiyata dair sosyo-kuramsal bakış açılarının akademik anlamda sosyolojiye konu olmasının nispeten yakın dönemlere tekabül ettiğini belirtmek gerekir. Başka bir deyişle her araştırma nesnesi gibi edebiyatın da bu anlamda çeşitli kuramsal bakış açıları içinden ele alındığını söylemek gerekir. Bu kapsamda edebiyat alanına dair en erken kuramsal yaklaşımlardan biri olan “yansıma teorisi”yle karşılaşırız. Yansıma teorisinin felsefi temellerini muhtemelen Platon’a kadar geri götürmek mümkündür ancak burada edebiyatı bizim için sosyolojik kılan şeyin bağlamının daha öncelikli konu olduğu açıktır. Şu halde özellikle realist akımın etkisinde gelişen edebi ürünlerle Marxist düşünce geleneği içinde şekillenen edebi eserlerin mevcut toplumsal yaşamın gerçekliğine dair bir imgelemde bulduklarını ve bu toplumsal gerçekliği dışa vurduklarını söyleyebiliriz. Sözgelimi Marxist perspektiften hareketle edebiyat, toplumun bir aynasıdır ve bu ayna bir dünya görüşünü bize yansıtmaktadır. “Bu dünya görüşü, hâkim sınıfın kolektif bilincinin ifadesi midir, yoksa toplumsal üretim ilişkilerini biçimlendiren çelişkileri mi yansıtır?” (Sapiro, 2019, s. 32-33) diye sorduğumuzda muhtemelen bu soruya verilebilecek yaygın yanıtlardan biri John Steinbeck’in *Gazap Üzümleri* (2012) adlı romanı olsa gerektir.

Edebiyata dair ikinci bir kuramsal yaklaşım Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün alan teorisidir. Alan teorisinin temel vurgusu herhangi bir alandaki güç mücadelesinin fail bireyler için oynanmaya değer olduğu sayıtlısı üzerine kuruludur diyebiliriz. Bu ne anlama gelmektedir? Bourdieu her ne kadar Marxist düşünce geleneğinden de etkilenmesine karşılık Marx'ın güç mücadelesini salt ekonomik altyapıya indirgeyici bakış açısına mesafelidir ve bireylerin aynı zamanda kültürel, sosyal ve simgesel sermayelerinin de önemli bir işleve sahip olduğunu düşünür. Alan teorisinden söz ettiğimiz yerde burada dikkat edilirse “edebiyat alanı”ndan da söz etmekteyiz. Şu halde eğer bir güç mücadelesinden bahsediyorsak o zaman edebiyat alanındaki mücadelenin daha çok bir kültürel iktidar mücadelesi olduğunu söylemek gerekir. Bu bağlamda daha geniş, açıklayıcı bir okuma için David Swartz'ın *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi* (2022) adlı yapıtına bakmak yerinde olacaktır.

Şu halde edebiyat alanında güç mücadelesi nasıl gerçekleşmektedir? Edebiyat alanı hem konumlar hem de konum almalar alanıdır. Yani yazarın sahip olduğu sermaye hacmi aynı zamanda o yazarın edebiyat alanındaki etkinliğini veya tanınırlık düzeyini de belirler. Yazarın sahip olduğu kültür sermayesi ya da estetik sermaye onun ne türden bir çalışmanın içinde daha etkili olabileceğine dair bir fikir verir. Bununla birlikte yazarın hangi kültür veya sınıf kuşağına veya hangi kesime hitap edeceği de önemlidir. Dolayısıyla kırsaldan gelen bir yazarın pastoral şiirler yerine simbolist şiirler yazması bu alanda daha etkili ve tanınmış olanların yanında geri planda kalmasına neden olabilir. Bu bakımdan edebi eserlerin yaratıcıları olan yazarların içinde yetiştikleri bir toplumsal ortam ve içine dahil oldukları bir ihtimaller alanı söz konusudur. Başka bir deyişle yazarlar için çeşitli seçeneklerden söz edilebilir.

“‘Alan’, ilgili dönem boyunca az çok seçenek olarak oluşturulmuş şeyler arasında yapılacak tercih (kâfiye ya da serbest nazım, dışöyküsel ya da içöyküsel anlatıcı, doğrudan/dolaylı/serbest dolaylı üslup vb.) olarak, yazarlara sunulan ihtimaller alanını ifade eder. Bu alanda yürürlükte olan oyun kurallarına bağlılığa temel oluşturan bir inanç (ya da *illusio*) varsayar. Estetik tercihler, yazarların alandaki pozisyonlarıyla ilintilidir. Bu pozisyonlar ise, yazarların özel simgesel sermayesinin kompozisyonuna ve hacmine göre (yani yazarların yazar olarak elde ettikleri tanınmanın türüne ve

derecesine göre) tanımlanır –ama diğer yazarlar ya da eleştirmenler nezdindeki simgesel tanınma, mutlak maddi başarı (kitap satışı, kurumsal onay) anlamına gelmez ve tanınmama da mutlaka maddi başarısızlık demek değildir. Dolayısıyla ‘pozisyonlar alanı’ ile ‘pozisyon almalar’ alanı arasında yapısal bir türdeşlik vardır. (Sapiro, 2019, s. 37-38)

Bu durumda edebiyat alanında güç mücadelesinde olan bir yazar için en önemli mesele simgesel sermayenin birikimi olmakla beraber yine de bu göreceli bir etkiye sahiptir denilebilir. Çünkü oyunun kurallarının oynandığı bir alanda ya da oyunun oynanmaya değer görüldüğü bir çıkar/illusio ilişkisinde yazar biçin farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla edebi alandaki kültürel iktidar mücadelesi bir yazar için aynı zamanda denge sorunudur da. Bu denge işinde bazen yerleşik olanı kabul etmeyle ya da yerine göre yerleşik kuralları yerinden etmeyle ilgili stratejileri gerektirebilir. Sapiro’nun vurguladığı üzere mesela dönemin romantik edebiyatının egemen kurallarına karşı itirazda bulunan sürrealistlerin ön plana çıkması gibi (Sapiro, 2019, s. 38). Yani alana sıra dışı kurallar getirenler doğal olarak algı repertuarını da değiştirmeye eğilimli olurlar.

Edebiyat sosyolojisinde bir diğer teorik yaklaşım ise “edebi kurum” teorisidir. Edebi kurum teorisi “edebiyatın toplumsal işlevleri, üretim ve meşrulaştırma makamları, yazarın statüsü, okumanın şartları, metnin statüsü ve metnin ilgili olduğu edebiyatın statüsü” gibi şeylere vurgu yapmaktadır” (Sapiro, 2019, s. 40). Edebi kurum teorisinin aynı zamanda hakimiyet ilişkilerini edebiyat alanı üzerinden çok daha geniş bir bağlama taşıdığını söyleyebiliriz. Bu bakımdan örneğin “azınlık edebiyatları” ya da Deleuze ve Guattari’nin “minör edebiyat” gibi bölgesel, yasaklanmış ya da zayıf bir özerkliğe sahip olan edebi ürünlerin egemen kültür karşısındaki konumlarının analizinden söz edilebilir (Sapiro, 2019, s. 40-41).

Edebiyat sosyolojisinde karşımıza çıkan bir başka teorik yaklaşım olarak “çoklusistem teorisi”ni görüyoruz. Bu teorinin tanınmış savunucularından olan Even-Zohar’ın belirttiği üzere, “[e]debi olarak nitelendirilen faaliyetlerin kaynaklandığı ilişkiler ağı ve bu faaliyetlerin bizzat kendileri” edebiyat sistemini oluşturmaktadır (Sapiro, 2019, s. 41). Burada edebiyat olayı bir sistem olarak işler ve bu edebiyat sistemi yazarlar ile okuyucuları arasındaki ilişkileri ifade etmektedir. Bu ilişkiler yayınevleri, birtakım dergiler, medya organları, eleştirmenler ya da yazarlar gibi edebi kurumların aracılığından geçerken diğer yandan kütüphaneler ya da kitabevleri gibi dağıtım yerleri ile edebi ürünlerin dolaşımında etkili bütün aktörlerin faaliyetlerini içermektedir (Sapiro, 2019, s. 41-42). Çoklusistem teorisinden hareketle meseleyi somutlaştırsak örneğin bir kitabevinin yazar ile okuyucusunu buluşturduğu bir etkinliği organize etmesi ya da şiir dinletilerinin veya edebiyat sohbetlerinin yer aldığı edebiyat günleri veya festivalleri gibi.

Edebiyat sosyolojisinde bir diğer teorik yaklaşım olarak “sembolik etkileşimcilik” teorisini görmekteyiz. “Sembolik etkileşimcilerin öncelikli ilgileri, anlamların ve sembollerin insan eylemi ve etkileşimi üzerindeki etkisidir” (Ritzer&Stepnisky, 2018, s. 150). Dolayısıyla sembolik etkileşimcilerin yapının değil daha ziyade anlamla yüklü eylemi, mikro ilişkileri ön planda tuttıkları bir yorumsama geleneğinin içinden geldiklerini belirtmek gerekir. Edebiyat alanı içinde ele alındığında sembolik etkileşimcilik teorisi aile ve dostluk ilişkileri, grupların oluşumu gibi mikro ölçekli konulara odaklanır. Bu noktada biyografi yazarları ile edebiyat tarihçilerinin rolünden söz edilebilir. Bu tarz bir yaklaşımı teşvik eden şeylerin ise daha çok mektuplar, anılar, kişisel birtakım tanıklıklar veya otobiyografik anlatıların oluşturduğu söylenebilir. Şu halde “sosyolojik düzlemde, edebiyat dünyası bireyler arasındaki ilişki sisteminin kavranması için ayrıcalıklı bir alandır” (Sapiro, 2019, s. 45) diyebiliriz. Örneğin Jack London’ın aynı zamanda kendi hayat hikâyesini yansıttığı *Yol* (2010) adlı romanını sembolik etkileşimci perspektiften okuduğumuzda, burada yazarın gençliğinde meyhaneye takılıp içki düellosuna girmesini basitçe doğal bir içme eyleminden öte, onun kendi erkekliğini veya adamlığını kanıtlayanın sembolik göstergesi olarak karşımıza çıktığını anlayabiliyoruz. Dolayısıyla örneğin otobiyografik tarzda yazılmış edebi ürünler anlam ve eylem dünyası

arasındaki ilişki ve etkileşimin mahiyetini anlamak bakımından işlevsel bir değere sahip olabilir.

Edebiyat sosyolojisinde son olarak “ağ teorisi”nden söz edilebilir. 1980’li yıllardan itibaren geliştirilen ağ teorisi, işlevselci paradigmanın toplum, sınıf, grup, rol, statü veya örgüt kavramlarının açıklama girişimlerini aşmaya dönük bir faaliyeti içerir. Bu anlamda ağ analizi bir edebi eserin oluşumunda yalnızca tekil bir failin değil, kolektif bir faaliyetin katkıda bulunduğu vurgu yapar. Şu halde edebi alanın bazı edebi çevreler, gruplar, edebi ekoller, dergiler veya bazı öncü hareketler gibi oluşum tarzları ile çeşitli manifesto veya bildirimler yoluyla nasıl seferber edildiği hususunun ağ teorisinin ilgi alanına girdiği görülmektedir (Sapiro, 2019, s. 47-48). “Ağ teorisinin önemli katkılarından biri, bilgiye erişim şartlarını dikkate alması ve şu ya da bu ilişki tipine erişim imkânlarını ortaya koymasındır” (Sapiro, 2019, s. 48). Örneğin edebi alana adım atan bir yazarın kendisinden önce bu alanda çalışmış başka yazar tarafından ilgili ağa dahil edilmesini örnek verebiliriz. Dolayısıyla burada yazarın bilgiye erişim olanağı daha hızlı ve nispeten daha fazla olabilmektedir diyebiliriz.

Yazmak esas itibarıyla sanıldığı gibi aksine kolay bir iş olmasa gerektir. Bir edebi eser okuyucusu için çoğu kez keyifli veya bilgilendirici bir ürün iken yazarı için serüven dolu ve çoğu kez de riskli iş olabilmektedir. Edebi eserin içeriği ile söz konusu eserin yazıldığı dönemin şartlarının çoğu kez birbiriyle çatışmalı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla edebi eserlerin her zaman için çağın ruhuyla örtüşen veya çatışan yanları olabilmektedir. Bu hususta Sapiro, edebi eserlerin üretim ve dolaşım şartlarını şöyle dile getirmektedir: “Eserlerin üretim ve dolaşım şartları önce, siyasal, ekonomik ve dinsel iktidarların edebiyatla ilişkileri ve edebiyata atfettikleri toplumsal rol tarafından belirlenir; ardından, yazarların toplumsal istihdamına, yazarlık mesleğinin icra şartlarına, mesleki örgütlenmesine, edebiyat dünyasının ve kurumlarının (akademilerin, kulüplerin, edebiyat ödülleri, dergilerin) işleyiş tarzlarına bağlıdır” (Sapiro, 2019, s. 50). Burada edebiyat alanı hem iktidardan etkilenen hem de iktidarı etkileyen durumunda olduğu söylenebilir.

Edebi eserlerin sosyolojik çözümlenmeye dahil edilmesinde son derece geçerli birtakım nedenler vardır şüphesiz. Herhangi bir sosyolojik meseleyi veya kavramı hikâyelerin veya romanların içinden okumak ve yorumlamaya çalışmak akademide sır değildir. Dolayısıyla burada edebiyatta toplumsal temsiller sorunu önem kazanmaktadır. Şu halde belirli bir sosyolojik olay edebiyatın penceresinden nasıl temsil edilmektedir? Örneğin edebiyatta romantik ekol ile naturalist veya realist ekollerin ortaya çıkışını sadece yazarların keyfi tutumlarının veya kişisel birtakım niyetlerinin ürünü mü yoksa sosyolojik açıdan olaylara bakışın değişik versiyonları olarak mı ele almalıyız? Bu bağlamda mesela sınıfsal ilişkiler “Stendhal’den Balzac’a, Flaubert, Zola, Proust, Céline ve Aragon’a kadar uzanan bir yelpazede, romancıların ayrıcalıklı bir konusunu oluşturmuştur” (Sapiro, 2019, s. 78). Örneğin, John Steinbeck’in *Bitmeyen Kavga* (2019) adlı romanı bize işçi ve patron arasındaki çatışmanın Marksist yorumunu sunmaktadır. Sosyologlar casusluk, polisiye veya aşk romanlarında dahi birtakım toplumsal temsillerin varlığına rastlamıştır (Sapiro, 2019, s. 81). Örneğin Mario Puzo’nun *Baba* (2021) ve *Omerta* (2023) adlı romanları gerek mafya sorunsalının ya da mafios birey tipinin Sicilya toplum yapısıyla olan ilişkisini anlamamızda kaynaklık edebilecek türden önemli betimlemeler ve yorumlar içermesi bakımından gerekse de alt-kültür okuması olarak İtalyan-Amerikan asıllı organize suç aktörlerinin analiz edilmesi bakımından etnografik birtakım araştırmalar yapmamıza yardımcı olabilmektedir.

Bundan önceki kısımlarda da değinildiği üzere edebi bir eser sanıldığı gibi aksine salt yazarın niyetine indirgenemez ve bu noktada okurların yorumları ve okuyucuların bu eseri kendilerine mal etmeleriyle de yakından ilgili olabilmektedir. Bu anlamlandırma faaliyeti eserin kitaplaştırılmasından eleştirel tarzda değerlendirilmesine dek bir aracılık seti yoluyla şekillenmektedir. Bu anlamda Sapiro eserlerin kabulü meselesine dikkat çekmektedir ve bir bakıma “kabul sosyolojisi” olarak ifade edilebilecek alanın amacı “aracılıkların ve

kullanımların analizinden oluşur” (Sapiro, 2019, s. 107). Burada eserin kabulü öncelikle yayım ve dağıtım aracılığından geçmekte ve ayrıca “metnin çevresi” de aracılık oluşturmaktadır (Sapiro, 2019, s. 108-109). Eserlerin kabulü, başka bir deyişle tanınması meselesinin büyük ölçüde eleştirmen sınıfının varlığı ve gücüyle yakından bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz ki bu da iktidar ilişkilerinden pek de bağımsız olmasa gerektir. Elbette ki eleştirmenler aynı zamanda salt estetik birtakım kişisel değerlendirmeler etrafında da esere yönelmektedirler. Bunun yanı sıra Bourdieücü perspektiften hareketle söz konusu edebi eserin analizinin ne türden ölçütler etrafında “beğenildiği” ya da “beğenilmediği” meselesinin sosyolojik olmadığı gerçeğini de inkâr etmek güç olsa gerektir.

Giséle Sapiro’nun *Edebiyat Sosyolojisi* (2019) adlı yapıtının incelemesine odaklandığımız bu yazımızda yazarın ele aldığı bazı önemli konulara yer vermeye çalıştık. Binyıllara uzanan geçmişle edebiyat, her zaman için insanlığın en temel uğraşlarından biri olmuştur. Edebiyatın erken sosyolojik analizlere konu edilmesi 18. yüzyıllara kadar gitse de yine de edebiyat sosyolojisinin kurumsal-akademik anlamda bağımsız bir alt disiplin olarak gelişmesinin daha yakın zamanlara denk düştüğünü söylemek gerekir. Bu haliyle edebiyat sosyolojisi görece yeni bir disiplindir ve hala keşfedilmeyi bekleyen birtakım meseleleri barındırmaktadır. Burada muhtemelen çıkarılabilecek iki genel sonuçtan söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki, edebi eserlerin bizim için bir çeşit toplumsal dünyaya dair sosyolojik imgelemler geliştirdiğidir. İkincisi ve bununla bağlantılı olarak ise yazarların, edebi eserlerin, okuyucuların ve edebiyat alanıyla ilgili pek çok aktörün sosyolojik incelemelerin ilgi odağını oluşturduğudur. Zira “edebiyat dünyası” deyimini kullanıyorsak muhtemelen bundan daha sosyolojik bir şey olmasa gerektir.

Genel olarak her bilimsel çalışmanın belirli bir birikimin ve kendisinden önceki çalışmaların eksikliklerini tamamlamanın bir ürünü olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Gisèle Sapiro’nun *Edebiyat Sosyolojisi* adlı eseri, ilgili literatür açısından bu anlamda daha sistematik ve pratikte işlevsel olabilecek önemli katkılarda bulunduğu söylenebilir. Gisèle Sapiro, özellikle edebi metinlerin, okuyucuların, yazarların, edebiyat ve toplum ilişkisinin ve genel olarak edebiyat dünyasının ele alınıp yorumlanmasında nasıl bir yaklaşım ve yöntem izleyebileceğimize dair çeşitli alternatifler sunmaktadır. Gisèle Sapiro, incelemek istediğimiz konu alanına ilişkin ne türden bir yaklaşımı veya yöntemi izleyebileceğimize dair birtakım perspektifler ve projeksiyonlar sunmakla bizi edebiyat dünyasının gizemli dünyasına davet etmektedir. Bu bakımdan Gisèle Sapiro’nun *Edebiyat Sosyolojisi* kitabının gerek edebiyat sosyolojisi alanında gerekse de bu alana ilgi duyan araştırmacılar için temel başvuru kitaplarından biri olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Dickens, C. (2022). *Oliver Twist* (N. Yeğınobalı, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Escarpit, R. (1991). *Edebiyat sosyolojisi* (H. Portakal, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Goldmann, L. (1980). *Essays on method in the sociology of literature*. St. Louis, MO: Telos Press Ltd.
- Goldmann, L. (2005). *Roman sosyolojisi* (A. Erkay, Çev.). Ankara: Birleşik Yayıncılık.
- London, J. (2010). *Yol* (A. Şan, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- London, J. (2015). *Uçurum insanları* (O. Çakmakçı, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Puzo, M. (2021). *Baba* (Z. Umuroğlu Çetinol, Çev.). İstanbul: E Yayınları.
- Puzo, M. (2023). *Omerta* (Z. Umuroğlu Çetinol, Çev.). İstanbul: E Yayınları.
- Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2018). *Sosyoloji kuramları* (H. Hülür, Çev.). Ankara: De Ki Yayınları.
- Sapiro, G. (2019). *Edebiyat sosyolojisi* (E. Cenk Gürcan, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Steinbeck, J. (2012). *Gazap üzümleri* (G. Fındıklı, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Swartz, D. (2022). *Kültür ve iktidar: Pierre Bourdieu'nün sosyolojisi* (E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Araştırmacıların Katkı Oranı:

1. Yazar: % 100

Çatışma Beyanı: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Belirtilmemiştir.